

**Universitat de les
Illes Balears**

Títol:

**Orígens i evolució del jazz i la música moderna a
Mallorca.**

Proposta didàctica per a alumnat de 3r d'ESO

NOM AUTOR: Teodor Salvà Rosselló

Memòria del Treball de Final de Màster

**Màster Universitari de Formació del Professorat
(Especialitat/Itinerari de Tecnologia de Serveis)**

de la

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

Curs Acadèmic 2016/2017

Data: 17 de febrer de 2017

Signatura de l'autor:

Nom Tutor del Treball: María de la Cruz Gomila González

Signatura Tutor:

Acceptat pel director del màster universitari de formació del professorat

Signatura:

ÍNDEX

1. RESUM I PARAULES CLAU	3
2. OBJECTIUS DEL TREBALL	4
3. ESTAT DE LA QÜESTIÓ	5
3.1. METODOLOGIA	5
3.2. JUSTIFICACIÓ DE LA PROPOSTA DIDÀCTICA.....	16
3.3. CONTINGUTS SELECCIONATS PER A ESTUDIAR DINS DE LA UNITAT DIDÀCTICA	17
4. PROPOSTA DIDÀCTICA	37
4.1. INTRODUCCIÓ DE LA PROPOSTA DIDÀCTICA.....	37
4.2. DESENVOLUPAMENT DE LA UNITAT DIDÀCTICA	38
4.3. DESENVOLUPAMENT DE LA SESSIÓ 5	43
4.4. ATENCIÓ A LA DIVERSITAT	45
4.5. AVALUACIÓ DE LA PROPOSTA DIDÀCTICA.....	47
4.5.1. <i>Avaluació dels alumnes</i>	47
4.5.2. <i>Instruments d'avaluació</i>	49
4.5.2.1. <i>Qüestionari de reflexió sobre el vídeo Cançons d'una illa</i>	49
4.5.2.2. <i>Rúbrica de les exposicions orals</i>	50
4.5.2.3. <i>Graella sobre les audicions</i>	52
4.5.2.4. <i>Prova objectiva de la unitat didàctica</i>	53
4.5.2.5. <i>Autoavaluació de la pràctica docent</i>	55
4.6. APRENENTATGE INTERDISCIPLINAR	59
5. CONCLUSIONS DEL TREBALL	60
6. REFERÈNCIES	62
7. BIBLIOGRAFIA	64
ANNEX 1: Cançons d'una illa: Història de la música moderna en català a Mallorca, capítol 1.	66
ANNEX 2: Documental Manolo Bolao	66

1. RESUM I PARAULES CLAU

La proposta didàctica té com a punt de partida treballar la música del segle XX i més concretament de voler apropar la música de jazz als joves. La idea és poder ensenyar als alumnes que les músiques que consumeixen actualment no sorgeixen de manera espontània i que, per tant, tenen el seu origen en les músiques que s'expliquen en aquest treball.

Amb aquesta proposta es pretén que l'alumnat sigui capaç de conèixer com van evolucionar les músiques durant els diferents episodis de la nostra història, així com descobrir els músics i les peces que marcaren un abans i un després en la memòria col·lectiva dels mallorquins.

Per aconseguir aquests objectius s'empren diverses metodologies seguint una línia innovadora, dinàmica i aprofitant tots els recursos disponibles dins l'aula. Es combinen audicions comentades, explicació d'anècdotes en la història, aprenentatge cooperatiu, visualització de documentals, tasques d'investigació, realització de presentacions i exposicions orals. Per acabar de consolidar tot aquest aprenentatge els alumnes participen activament d'un concert didàctic. Cal remarcar que l'ús de les eines TIC estan presents en la majoria de les sessions proposades.

Els continguts treballats tenen cabuda dins de la programació de l'assignatura de música. Concretament són continguts relacionats amb el *Bloc 3: Contextos Musicals i Culturals* del primer cicle que estableix el nou currículum de música de les Illes Balears per al curs 2016-2017.

L'elaboració del material didàctic exposat parteix d'una selecció d'informació sobre una recerca feta a partir de fonts documentals a través de la investigació oral, fonogràfica i bibliogràfica amb l'objectiu d'elaborar una història coherent i cohesionada de la música de jazz a Mallorca.

Paraules clau: Història de la música, Jazz a Mallorca, Assignatura de Música a 3r ESO, Innovació metodològica, Educació inclusiva.

2. OBJECTIUS DEL TREBALL

A partir de la realització del Màster de Formació del Professorat, he trobat l'oportunitat per fer un recull d'informació sobre l'estil de música del qual estic especialitzat, el jazz i les músiques modernes que en deriven, per poder elaborar de forma didàctica una proposta única dins de la programació de l'assignatura de música. Sabent el perquè, com i quan va ser el moviment social i polític que va experimentar la nostra illa per tal que aquestes músiques arribessin fins a dia d'avui, la finalitat principal d'aquest recull és el de treure'n un material didàctic profitós que serveixi per elaborar diferents activitats relacionades amb el tema.

Els objectius del treball són:

1. Seleccionar informació referent al jazz a Mallorca a partir del meu projecte final de carrera *Recepció del jazz a Mallorca des del 1930 fins a l'actualitat*.
2. Identificar el material útil per a una proposta didàctica.
3. Elaborar activitats didàctiques per a aconseguir un bon ensenyament-aprenentatge sobre aquesta temàtica.
4. Ensenyar als alumnes els fets històrics i els trets més característics de la música a Mallorca.
5. Donar a conèixer la part més creativa i humana de la música.
6. Ajudar a descobrir als alumnes la relació directe que hi ha entre les músiques passades i les actuals.
7. Estimular a l'alumnat perquè cerquin per a ells mateixos altres estils i sonoritats musicals.
8. Apropar la música de jazz a la música que consumeixen els joves actualment.
9. Engrescar a escoltar i a parlar de música.
10. Acostumar els joves a saber estar i saber escoltar en un concert de música en directe.
11. Aconseguir que l'alumnat tingui una visió crítica i pugui construir la seva opinió sobre la música a partir dels coneixements estudiats.

3. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

3.1. METODOLOGIA

Normativa

“S’ha d’aprofitar l’ampli ventall de músics i agrupacions musicals de les Illes Balears, que van des de la música tradicional a la contemporània, passant pel jazz, el pop rock o la música clàssica. Tots ells desenvolupen una activitat creadora i interpretativa intensa que contribueix a que la nostra societat gaudeixi d’una bona oferta musical (Currículum de Música d’ESO, 2016, pàgina 4, paràgraf. 3)”.¹

L’apartat *Mètodes i propostes didàctiques* del currículum de l’assignatura de Música a les Illes Balears estableix que dins l’àrea musical serà imprescindible treballar al llarg de l’educació secundària obligatòria la música de les Illes Balears des d’una perspectiva global i històrica, passant per totes les èpoques i estils. Aquest treball parteix d’aquesta base per a presentar una proposta educativa centrada en el jazz i música moderna de Mallorca. S’emmarca dins la normativa de la llei orgànica educativa vigent, la LOMQE, que desenvolupa a la nostra Comunitat Autònoma el currículum d’ESO a partir del D34/2015 modificat pel D29/2016. Aquest decret estableix l’assignatura de música com una assignatura específica que es pot cursar a 1r, 2n o 3r d’ESO. La proposta didàctica elaborada, està pensada concretament per aplicar al curs de 3r d’ESO.

Pel que fa als continguts d’aquesta proposta didàctica, s’han fonamentat en diverses fonts.

Publicacions i documentació d’elaboració pròpia

Primerament, s’ha fet una recerca dels principals treballs publicats a Mallorca. Per una banda, s’ha recuperat del Registre Municipal de l’Ajuntament de Cort dos monogràfics escrits pel periodista Fernando Merino. *Els 3 primers*

---

¹ Currículum de Música de l’ESO, (2015, p. 4, paràgraf. 3).

*festivals de Palma “Memorial Julio Cortázar”, Papers de Ciutat/num.2., i 10 anys de Festival Internacional de Jazz a Palma, recullen de manera detallada gran part de la història del jazz i la música moderna feta a Mallorca. Paral·lelament a aquests documents, també s’ha fet servir el primer capítol del documental de Televisió de Mallorca *Cançons d’una illa. Història de la música moderna en català a Mallorca.**

En segon lloc, jo mateix vaig elaborar la *Recepció del jazz a Mallorca del 1930 fins a l’actualitat*, un projecte que es basa en la recerca de fonts documentals a través de la investigació oral, fonogràfica i bibliogràfica que té com a objectiu principal elaborar una història coherent i cohesionada de la música jazz a la nostra illa.

Entrevistes a docents

En tercer lloc, he contactat i entrevistat el major nombre de docents de música de secundària de l’illa de Mallorca que m’ha estat possible, per tal de saber en quin grau i com treballen la temàtica que jo vull ensenyar als alumnes. Les persones que finalment es citen a continuació han treballat o treballen dins les seves aules la temàtica de jazz fent servir metodologies en les que jo coincideixo a l’hora de plantejar i elaborar les activitats de la meua unitat didàctica.

- Miquel Nigorra Pomar i Joan Ramón Xemena professors de música de l’IES Porreres. M’expliquen que els darrers anys han canviat molt la metodologia dins de les seves aules de música. Donat que els continguts que es pretenien ensenyar no arrelaven bé en el coneixement dels alumnes per mitjà de les classes tradicionals, han optat per ensenyar aquests continguts sempre a través de la pràctica amb els instruments, cantant, i per suposat treballant amb les audicions. Cada vegada que es vol estudiar un nou estil, època o autor mai es comença des d’una classe magistral, sinó que per mitjà de l’execució instrumental de diferents peces triades, es van introduint i comentant les

característiques musicals dels diferents estils que es volen ensenyar com el gospel, country, jazz, blues, etc., es contextualitza la música que fan amb les diferents èpoques i es comenten els autors més representatius que els interpretaven.

- Miquel Amengual Sánchez ha treballat al Col·legi Santa Magdalena Sofia de Palma des del curs 2011-12 fins el curs 2014-15. Em comenta que va treballar sobretot amb els alumnes de 1r d'ESO i que feia servir diverses metodologies per ensenyar la temàtica de jazz. Introduïa als alumnes a la unitat didàctica amb una classe magistral per tal d'explicar els elements bàsics del jazz com la improvisació, el significat del swing, les característiques dels instruments, etc. Per mitjà de moltes audicions comentades s'anaven ensenyant els continguts com els instruments solistes i acompanyants, les estructures principals en el jazz: Exposició del Tema - Improvisació - Reexposició del tema, anàlisi auditiu sobre les cadències i les frases musicals que es repetien, el concepte del compàs i com es contenen durant el transcurs de l'audició, etc. Algunes de les peces treballades: *I let song go out of my heart* - Duke Ellington o *Basin street blues* - Louis Armstrong.
- Lluís Montes Arbona professor de música del Col·legi Sant Pere de Palma treballa la música de swing durant el curs de 4t d'ESO per mitjà de la visualització de la pel·lícula *Rebeldes del Swing* (Thomas Carter, 1993). Aquesta cinta, ambientada en l'Alemanya nazi just abans de l'inici de la Segona Guerra Mundial, narra la col·lisió entre el règim totalitari de Hitler i els anomenats "al·lots del swing", un moviment cultural i estètic dels joves alemanys amants de la música swing americana, que volen defensar la llibertat política i d'expressió. Montes m'explica que aquest material va molt bé per poder explicar i comentar en les sessions el context històric de les músiques del segle XX, alhora que els alumnes poden anar escoltant i relacionant conceptes sonors i estètics al llarg de tota la pel·lícula amb temes de jazz tan rellevants en la història de la

música com *Sing, sing, sing* o *It don't mean a thing (if it ain't got that swing)*. Finalment, sobre aquesta visualització, Montes els passa als alumnes el Decàleg Nazi de la Música i s'obre un debat a classe per tal de reflexionar sobre aquella època i l'actualitat musical.

- Francisca Rosselló Montserrat del Col·legi Sant Francesc de Palma introdueix el jazz als alumnes de tots els cursos d'ESO aprofitant les propostes pràctiques dins alguns dels projectes del centre com poden ser concerts de final de trimestre o mostres al llarg del curs. Em comenta que no fa servir cap llibre i que la seva manera de treballar està sempre enfocada en la part més pràctica de la música. A priori no introdueix conceptes teòrics ni dedica sessions a les explicacions magistrals, directament passa a la part pràctica amb els joves per mitjà dels instruments, i així pot treballar de manera directe els conceptes del compàs, melodia, tempo, etc. El que toquen són una sèrie de temes, denominats estàndards de jazz, molt coneguts dins aquest estil com el *Beautiful love*, *Sunny* o *Born to be blue*. Per altra banda, Rosselló també fa molta feina amb les audicions i vídeos comentats per tal de que els alumnes puguin sentir i veure que tots els estils musicals estan interrelacionats. Explica que aprofita que alguns intèrprets s'interessen per fer fusions i mescles d'estils i pengem vídeos explicatius a la xarxa, com és en aquest cas, música barroca a la manera del jazz. Durant les sessions escolten una obra original de Bach, comenten les característiques, per després escoltar la mateixa peça en clau de jazz. Parem atenció en les diferències tímbriques, els instruments que intervenen, quins són els nous elements acompanyats i solistes, i pensem en què li passa a l'obra amb el canvi de mirada entre els segles, gustos i estètiques, i en si la identitat ha canviat després del procés de desconexió de l'obra barroca amb la seva sonoritat original. S'obren els debats per tal de que l'alumnat pugui reflexionar a partir dels seus gustos, sobre la recepció d'aquest tipus de música en la societat, a quin

públic va adreçat, així com de temes relacionats amb la indústria musical, els drets d'autor, etc.

- Miquel Àngel Bauzà Fuster es professor de música a l'IES Binissalem i treballa els continguts establerts principalment amb la pràctica dels instruments a tots els cursos d'ESO. Comenta que tot i que les classes magistrals funcionen molt poc perquè les explicacions no capten l'atenció dels alumnes, de tant en tant ha d'introduir alguns conceptes per mitjà de la visualització de vídeos. Per mitjà d'un cançoner d'elaboració pròpia del departament de música d'aquest centre (<https://cantabinissalem.wordpress.com/>), es van ensenyant peces representatives de diferents estils musicals tenint en compte la dificultat que presentaran posteriorment a l'hora de que els alumnes les interpretin amb els instruments. Es pot veure que els estils de *Blues* i *Jazz* hi són presents i que es treballen per igual. De fet, Bauzà m'explica que aprofita la moda del "Lindy Hoop" per fer activitats de ball i introduir als joves la música de swing. Segons el professor, aquestes activitats amb ball de swing engresca als alumnes.
- Rubén Salvador Sarrión Estarlich de l'IES Guillem Cifre de Colonya (Pollença) fa anys que treballa la temàtica de jazz amb tots els seus alumnes d'ESO, però sobretot dins dels continguts dels cursos de 3r i 4t. El professor assegura que el jazz és la temàtica que més motiva als alumnes. Això és perquè aquest apartat té una forta càrrega històrica pel que fa a les anècdotes dels canvis socials, racials, polítics i alhora musicals que provocaren l'aparició d'un altre estil que els joves reconeixen com el més proper dins de l'assignatura: el rock & roll. Per tant, segons Sarrión, el jazz suscita la curiositat dels joves per a aprendre més sobre l'època i com va ser la gran transformació que va suposar la sorgida d'aquest estil per a la societat i la música. Per aquesta raó, el professor m'explica que el temps dedicat a aquest període és molt flexible i que pot dedicar d'un mes, com a mínim, fins a

allargar-se fins i tot a dos mesos d'activitats que es dediquen a aprofitar l'interès intrínsec dels estudiants per l'assignatura de música. Sarrión argumenta que l'estudi d'aquesta música és fonamental ja que es considerada música d'arrel popular. Els alumnes tenen accés als continguts que han d'aprendre per mitjà d'uns esquemes elaborats pel professor i que ell mateix explica per mitjà d'una sèrie de classes magistrals i sobretot amb activitats relacionades amb audicions i vídeos comentats de diferents estils del jazz (*work songs, blues, ragtime, swing, etc.*). Sarrión remarca la importància que té per als alumnes la sortida als concerts pedagògics en directe que tenen per títol "Breu passeig pel jazz" a càrrec del Miranda Jazz Quartet (d'on puc dir que hi participo com a bateria) dins del programa "Viu la cultura", promogut per la Conselleria d'Educació i Cultura. Una altra activitat que sempre intenta dur a terme, per a l'apartat de la interpretació amb instruments, és la de treballar el ritme del *swing* i la roda harmònica del *blues* a través de la pràctica amb instrumental Orff per tal de que els joves puguin contrastar les diferències sonores i rítmiques amb altres músiques com la clàssica. Finalment, els alumnes són avaluats dels continguts històrics i musicals per mitjà d'un examen escrit individual.

En quart lloc, s'ha fet una cerca per internet mitjançant el XTEC (Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya), per tal de trobar propostes didàctiques fora de l'àmbit dels centres d'ensenyament mallorquí. He trobat dues propostes didàctiques, en format Web Quest, de dos docents de diferents centres públics que estan relacionades directament amb el context històric i la música que vol estudiar el meu treball. Per tant, m'he posat en contacte per via de correus electrònics amb aquests professors per tal de conèixer quines són les seves metodologies i els objectius que pretenen assolir.

Per una banda, Ramón Llanes Bordes, Catedràtic d'Ensenyament Secundari en l'especialitat de Música, Llicenciat en Història de l'Art i professor a l'IES Manuel de Montsuar de Lleida em comenta que l'objectiu 8 del meu treball (Apropar la música de jazz a la música que consumeixen els joves actualment)

“ha estat i és una de les meves obsessions com a professor de secundària”. Seguidament m’ha facilitat l’accés a la seva pàgina web (<http://rllanesrecursospropis.weebly.com/>) per tal de que pugui veure tot el recull de material didàctic propi referent a l’àmbit del jazz. Aquí hi trobo dos Web Quests (WQ) *El Jazz* i *El Blues* (aquest segon guanyador del II Premi en la modalitat Web Quest de l’any 2009 pel MEC), i una proposta didàctica anomenada “Espectacle didàctic música de jazz” que es dur a terme amb la col·laboració de la Banda Municipal de Lleida (Amadeu Urrea, director) i que compren una sèrie d’audicions per a secundària a l’Auditori Enric Granados, dins del programa d’Educació a l’Abast de La Paeria. Llanes m’explica que les WQ són una eina molt bona dins l’aula donat que es basen en el constructivisme, és a dir, en què els alumnes construeixen el seu propi coneixement a partir dels coneixements propis previs. Una WQ és una unitat didàctica que planteja als alumnes una feina o resolució d’un problema interessant i motivador i un procés de treball cooperatiu basat principalment en recursos existents a Internet. Es tracta d’una activitat de cerca guiada en la xarxa. Em comenta que aquestes activitats són adients per als cursos de 3r d’ESO i que la resposta de l’alumnat sol ser força positiva sempre i quan en les sessions s’hi dediqui gran part del temps a activitats pràctiques. Segons diu el propi Llanes “El jazz i el blues els costa una mica. El rock els agrada més, malgrat el seu desconeixement dels orígens i les primeres dècades. En principi tenen una actitud una mica hostil pel que fa el jazz, el veuen com una música antiga, desfasada i per a gent gran. A poc a poc van veient que és la base de tot i que - especialment el swing - també els va agradant”.

A la meua pregunta sobre si aquestes unitats didàctiques són compatibles amb la temporització del currículum establert de l’assignatura de música em comenta que, el seu plantejament, en quan al nombre de sessions, no s’allunya de la durada que jo he plantejat a la meua proposta didàctica. Assegura que les seves propostes estan connectades amb la programació i que en cap cas no interfereixen amb el currículum de l’assignatura sinó que, precisament, la idea és poder ensenyar part del currículum de la música a

secundària d'una altra manera per tal d'adaptar-se als nous temps i a com és ara l'alumnat.

Pel que fa a la metodologia emprada pel Catedràtic Llanes, puc dir que intenta combinar tots els recursos possibles dins l'aula: explicació de la història una mica "novel·lada" i usant anècdotes, us de presentacions Prezi, utilització d'audiovisuals, investigació per mitjà d'activitats TIC amb el PC, treballs cooperatius, audicions, i concerts comentats comentats en col·laboració de músics professionals.

Per altra banda, em poso en contacte amb la professora Divina Melé Gabandé de l'IES Josep Lladonosa de Lleida a través de la troballa del seu blog (www.musicaquadrivium.blogspot.com). M'explica que ella treballa principalment amb WQ "El primer trimestre faig una WQ que es diu *La música i els mitjans de comunicació* per apropar a l'alumnat a la ràdio, la televisió i el videoclip. Després treballo *Pop Rock Don't Stop* on creen per grups un podcast radiofònic amb el programa *Audacity* i al tercer trimestre una que es diu *Crea el teu grup de rock* que proposa promocionar a una banda que va de gira. Coincidim en que aquestes propostes es poden adaptar perfectament al jazz perquè del que es tracta és, deixant de banda el contingut, de que els joves s'engresquin a cercar webs de música, parlin d'estils musicals que no coneixien, alhora que aprenen a treballar amb programes informàtics i a usar la xarxa. Segons Melé, és bo treballar-ho a classe fent la sessió pràctica i dividir les tasques en setmanes.

Quan li demano per a l'adaptabilitat d'aquestes activitats dins del currículum de l'assignatura afirma que "la programació està connectada amb els productes. El primer trimestre treballo els mitjans de comunicació, aparells de gravació i reproducció del so. El segon comencem la història del rock i la música popular. I el tercer, el mercat de la música i altres sortides del món musical".

En els següents quatres es pot veure gràficament i de manera resumida quants de centres s'han contactat i en quin grau coincideixen els meus plantejaments en relació a la feina que duen a terme els professionals citats.

QUADRE RESUM		
Centres/professors entrevistats: 12		
Centres que treballen el jazz	8	IES Porreres, Col·legi Santa Magdalena Sofia (Palma), Col·legi Sant, Pere (Palma), Col·legi Sant Francesc (Palma), IES Binissalem, IES Guillem Cifre de Colonya (Pollença), IES Manuel de Montsuar (Lleida), IES Josep Lladonosa (Lleida).
Centres que no treballen el jazz/sense resposta	4	Col·legi Lluís Vives (Palma), Col·legi Santa Mònica (Palma), IES Arxiduc Lluís Salvador (Palma), Col·legi Ramón Llull (Andratx)
Cursos	Tots. Majoritàriament 3r i 4 d'ESO.	
Temporització	Un mes mínim de sessions	
Objectius	Coincideixen sobretot amb els 6, 7, 8, 9 i 10 que jo plantejo.	
Continguts	Són diferents als que jo plantejo.	

Centres que treballen el jazz	METODOLOGIES								
	Explicacions magistrals	Audicions comentades	Utilització d'audiovisuals	Utilització de les eines TIC	Treballs cooperatius	Exposicions dels alumnes	Concerts pedagògics	Contacte amb músics	Realització de proves objectives
IES Porreres		X	X						
Col·legi Santa Magdalena Sofia	X	X	X						
Col·legi Sant Pere			X						
Col·legi Sant Francesc		X	X						
IES Binissalem		X	X						
IES Guillem Cifre de Colonya	X	X	X				X	X	X
IES Manuel de Montsuar	X	X	X	X	X		X	X	
IES Josep Lladonosa	X	X	X	X	X				

Les conclusions que es poden treure a partir de les entrevistes realitzades són que en la majoria dels centres de secundària els professors tenen una voluntat i interès per treballar la música de jazz i concretament comenten que els cursos de 3r i 4t d'ESO són els més adients. Coincidim en que el temps mínim per poder explicar bé i poder realitzar activitats variades, alternant la teoria i la pràctica, es necessari dedicar a la temàtica un mes com a mínim (8 o més sessions).

En general l'objectiu en comú que tenim és el de donar a conèixer aquesta música donat que és evident que el nivell cultural musical dels joves és generalment molt baix i necessiten que algú els hi trenqui les barreres sonores i els estereotips que tenen preconcebuts sobre altres estils musicals que no sorgeixen de les grans indústries que els coneixen. Si des de les aules de secundària no s'ensenya que aquestes músiques estan estretament connectades amb la seva realitat musical, no és despertarà mai una curiositat ni esperit crític en ells per anar a cercar altres sonoritats que com a persones els mogui i/o s'hi puguin identificar. De ser així, els joves estaran destinats a escoltar i consumir només la música "enllaunada" que els hi arriba pels mitjans de comunicació i les xarxes.

En relació als continguts, es pot veure que cap dels docents citats comenta cap aspecte relacionat amb la música de jazz sorgida a Mallorca ni fa referència a aquest lloc a l'hora d'explicar els trets històrics. En aquest treball s'intenta apropar aquesta música de manera diferent, des del punt de vista dels personatges i anècdotes que tingueren lloc en la nostra geografia.

Pel que fa a la metodologia per a ensenyar els continguts, es pot veure que hi ha una gran diversitat de propostes i maneres de fer. La majoria planteja un ensenyament per mitjà de la pràctica sense cap tipus de teoria. La metodologia que jo proposo coincideix més amb el dels docents Amengual, Montes i Sarrión, que intenten combinar l'explicació magistral, les audicions comentades, utilització d'audiovisuals, treballs cooperatius, us de les eines TIC per a la investigació, etc.

Finalment he coincidit amb tots els professors pensant que un punt fonamental per els alumnes és inculcar l'hàbit d'anar a escoltar música en

directe o qualsevol altre espectacle. No només pel fet musical sinó que el saber estar i el saber escoltar en un ambient de teatre, auditori o sala és fonamental per a la bona convivència dins de la societat, així com per aprendre a valorar, respectar i apreciar la cultura i les persones que treballen amb ella.

Pedagogia de la música

En darrer lloc, he fet una cerca a través de la xarxa per tal de trobar pedagogs musicals que fessin referència a la música de jazz en l'àmbit de la secundària en les seves publicacions. Ha estat molt interessant i enriquidor conèixer el llibre *Didáctica de la música en la educación secundaria. Competencias docentes y aprendizaje* del catedràtic de música a l'ensenyament secundari i professor titular del Departament de Pedagogia de l'ESMUC (Escola Superior de Música de Catalunya) en l'assignatura Didàctica general de la Música, Josep Lluís Zaragoza. Aquesta lectura m'ha fet reflexionar i plantejar-me diferents aspectes fonamentals abans de seleccionar els continguts definitius i programar les activitats de la meva unitat didàctica:

- **Delimitació dels continguts:** quin nivell de complexitat o profunditat vull que tinguin els meus continguts sobre els inicis del jazz.
- **Funcionalitat:** vincular el jazz amb la vida quotidiana (cine, mitjans de comunicació, etc.) dels alumnes. Contemplar la possibilitat de presenciar un concert en directe.
- **Presentació de contingut:** recavar informació sobre els coneixements previs dels alumnes sobre el jazz i el seu context de creació.
- **Didàctica del contingut:** informar sobre la rellevància d'aquest estil musical i les seves influències generadores d'altres estils.
- **Us de materials audiovisuals:** referència i pràctica musical introductòria, per exemple tocar al piano una roda d'acords de blues per part del docent o d'algun alumne/a amb prou coneixements.

Totes les fonts anteriorment citades han esdevingut en la seva totalitat el punt de partida per a plantejar i elaborar el material per a la proposta didàctica que es presenta a continuació.

3.2. JUSTIFICACIÓ DE LA PROPOSTA DIDÀCTICA

La unitat didàctica proposada a continuació pretén principalment conèixer i relacionar històricament i sensorialment la música dels anys 30 amb la música que els joves escolten al segle XXI. Amb un context històric significatiu com a fil conductor, apropiarem la modernitat dels joves d'aquella època amb la dels nostres alumnes, emmarcant aquestes dues realitats dins Espanya i concretament a Mallorca. Per tant, aquesta unitat didàctica té un doble objectiu. Per una banda, donar a conèixer als alumnes una realitat històrica succeïda en la seva mateixa terra, fet que pot propiciar que els alumnes es sentin més propers o identificats amb aquests continguts. Per altra banda, entendre i connectar la seva realitat musical com al resultat de l'evolució de les músiques d'aquella època per tal que puguin aprendre i sentir per ells mateixos que les músiques que ells escolten actualment són hereves d'aquestes que ells poden considerar caduques i llunyanes. Aquesta percepció els pots venir donada pel fet que actualment la música que consumeixen la majoria dels joves és la que senten a la televisió, la ràdio o a internet. Totes aquestes músiques acaben sent el mateix producte pel fet que el seu objectiu principal és el comercial i consumista, per tant, són molt repetitives i recurrents entre elles fent que la qualitat i la diversitat musical siguin mínimes. És per això que, existeix una necessitat d'apropar una música diferent i més creativa en el seu procés interpretatiu com és el jazz. Si des de l'escola no es treballa aquest àmbit, els estudiants segurament no tindran cap estímul per a accedir i conèixer altres músiques i sonoritats i la seva "orella" serà molt reduïda culturalment.

Amb tot, el que es busca amb les activitats proposades és engrescar als alumnes a escoltar noves sonoritats i motivar-los dins l'aula per tal que siguin el més participatius i receptius possible per mitjà de sessions variades on ells siguin i es sentin protagonistes del seu propi aprenentatge.

Saber cantar, reconèixer, escoltar i parlar de la música són capacitats bàsiques que els adolescents empen constantment dins la seva vida diària. Per tant, aquesta unitat didàctica s'ha fonamentat amb el que es consideren aprenentatges bàsics perquè una persona tingui els recursos necessaris per a situar-se activament davant les manifestacions culturals que la rodegen. Aquests aprenentatges es defineixen en competències musicals bàsiques, i aquesta proposta didàctica es basa en les següents:

- **Competència perceptiva:** capacitat d'experimentar conscientment diferents nivells de percepció musical, des del purament sensorial (música de fons), passant per l'escolta emocional (evocació de pensaments, imatges o sentiments) fins a l'escolta analítica (comprensió del discurs musical).
- **Competència axiològica:** capacitat de prendre consciència de les possibilitats de comunicació que desenvolupa l'escolta activa i com afecta a les habilitats del pensament global.
- **Competència musicològica:** capacitat de saber parlar de la música, d'allò que ens suggereix i ens emociona, del significat que li donem, del seu estil, la seva estructura o funció.
- **Competència en l'expressió musical:** ser capaç de cantar, ballar o sincronitzar el moviment amb la música i amb altres persones del seu entorn, així com acompanyar o interpretar amb el cos o un instrument "d'orella".

3.3. CONTINGUTS SELECCIONATS PER A ESTUDIAR DINS DE LA UNITAT DIDÀCTICA

Seguidament es mostra el recull d'informació que he elaborat i editat, que seran els continguts cohesionats i ordenats en tres blocs seguint un ordre cronològic d'acord amb els esdeveniments històrics. Aquest continguts es

consideren importants per a la coneixença i l'estudi dels alumnes per diversos motius.

Primerament, per donar a conèixer, des d'una perspectiva musical, quins canvis culturals i socials tingueren lloc a Espanya i a la nostra geografia durant el segle XX, i per tant quins foren els esdeveniments, els llocs i les persones més rellevants perquè aquest canvis succeïssin.

En segon lloc, es pretén donar una visió global de quina ha estat l'evolució de la música al nostre país i com d'important ha estat l'illa de Mallorca en tot aquest llarg procés.

En tercer lloc, és vol ensenyar als joves que les músiques que consumeixen actualment tenen les seves arrels en unes músiques que ells consideren caduques i desfasades i per tant ajudar a desmuntar els estereotips i prejudicis que envolten la música de jazz i els seus estils per tal de poder estimular a l'alumnat a cercar i escoltar noves músiques més enllà de les que els hi venen donades per als mitjans de comunicació, cinema, internet, etc.

Per últim, aquest material es considera important perquè hi té un lloc dins de la programació de l'assignatura de música i s'ha d'aprofitar per poder ensenyar als alumnes a poder trobar i escoltar per ells mateixos la música que més els identifiqui i per tal de que els ajudi a tenir una oïda crítica i diversa en les seves vides quotidianes i fora dels centres d'ensenyament.

EL JAZZ A MALLORCA

Bloc 1 - La música de jazz durant la dictadura a Mallorca

Bloc 2 - La música de jazz de la dictadura a la democràcia (final dels anys 40 al principi dels anys 80)

Bloc 3 - El jazz als primers anys de la democràcia: 10 anys de Festival Internacional de Jazz a Palma

Bloc 1 - La música de jazz durant la dictadura a Mallorca

Blues, ragtime, jazz, foxtrot, swing, bebop, rock, twist, pop... Són estils musicals arribats majoritàriament dels Estats Units o de Gran Bretanya. De tots aquests, el *ragtime*, el *jazz* i el *blues* són els estils primigenis d'on sorgiren bona part de les músiques modernes actuals, i tant el *jazz* com el *blues*, són hereus dels ritmes i cadències melòdiques d'Àfrica que els esclaus negres reproduïren a Amèrica.

A principis dels anys 30 del segle XX, la majoria de la música que arribava Mallorca ho feia en forma de partitura, a més molta de la música que es podia sentir a la radio era interpretada en directe, ja que hi havia pocs discs, que a en aquell temps eren de pedra de pissarra.

Les orquestres d'aquell temps tocaven principalment ritmes sud-americans o temes "romàntics" per ballar amb parelles. Però alguns músics començaren a introduir tímidament estils nous com el *foxtrot*. Les primeres formacions que interpretaven aquelles músiques foren l'orquestra *Reing Song* i l'orquestra *Majong*, on hi participava Ernest Felany, el primer bateria que hi va haver a Mallorca.

D'entre totes les formacions que en aquell moment actuaven a Mallorca en destacà una que fundà precisament Ernest Felany, *Los Trashumantes* que actuaven sense faristols i començaren a utilitzar *solos* sobre la peça que estaven tocant. Per ser innovadors i arriscar en els seus concerts, es convertiren en un precedent pels grups que es formaren després. *Los Trashumantes* foren considerats en aquell moment com una de les millors orquestres de jazz d'Espanya.

Un músic que s'incorporà a aquesta famosa banda i que es convertiria també en un gran introductor i precursor de noves músiques a l'estat espanyol fou Bonet de San Pere (Bonet de San Pedro). Amb temes com *Raska-yú*, o *Oh Susana*², el, varen fer que la gent ballés d'una manera més solta, provocant un ritme a les sales de festa que als anys 40 no existia a Espanya.

---

² De San Pedro, B. (2009). *Raska-yú i Oh Susana. 22 Grandes Éxitos*, Bonet de San Pedro [CD]. Espanya: Efe Records.

Amb el final de la guerra civil espanyola, es produí el vertader inici per a la música moderna a Mallorca. L'acabament del conflicte dugué a les gents les ganes de fugir de la realitat i sortir al carrer. Fou en aquell moment quan la música tornar a proliferar en molts llocs de l'illa. A més, coincidir amb l'arribada dels primers micròfons i els instruments elèctrics. De fet, Bonet de San Pere, és considerat l'introduïdor de la primera guitarra elèctrica a Espanya, un instrument que presentar un so completament nou a les orquestres.

Cal destacar que arribar un moment en que la dictadura franquista censurar alguns temes com el que varen fer Bonet de San Pere *Raska-Yú*, interpretat per *Bonet de San Pedro y Los Siete de Palma* (1943), per les suposades referències de la lletra al dictador Franco. O com el popular *Bésame mucho*³.

El principis dels anys 40, Bonet de San Pere crea el grup *Los Siete de Palma*, amb els que va seguir recaptant partitures i nous estils com el *jazz*, el *hot*, i el *swing*. *Los Siete de Palma* són una de les primeres evidències clares de que la música moderna s'instal·là veritablement a Mallorca. A l'estil de les grans big bands americanes, Bonet compon tot un repertori fidel al so d'aquestes estils i tendències i l'adapta a petites formacions. Prova d'això es el tema *Volverà la primavera*⁴, enregistrat el 1943. A més, la popularitat d'aquest conjunt mallorquí, els dugué a actuar no només arreu i fora d'Espanya, sinó que fins i tot participaren en pel·lícules de l'època com *Viviendo al Revés*⁵ on interpreten temes com *Galopando voy*.

Un dels factors que contribuïren en aquella qualitat musical fou que tots els músics dominaven varis instruments a més de cantar, fins i tot en anglès, com per exemple la versió que el 1943 feren del tema *When the swallows come*

---

³ Wikipedia. Recuperat de https://es.wikipedia.org/wiki/B%C3%A9same_mucho

⁴ De San Pedro, B. (2009). *Volverá la primavera*. 22 Grandes Éxitos, Bonet de San Pedro [CD]. Espanya: Efe Records.

⁵ Alesves. (2012). Enciclopedia del cine espanyol. Blogger. Recuperat de <http://enciclopediacineespa-fernando.blogspot.com.es/2012/07/viviendo-al-reves-1943.html>

back to Capistrano, considerada com a la primera cançó gravada en anglès a Espanya.

D'aquesta manera, i de mica en mica, l'espectre musical de l'illa i de l'estat s'ampliava més enllà del *folklore*, la *copla*, o la *sarsuela*. I a través de les formacions de Bonet de San Pere, amb base de les noves músiques, sovint apareixia el nom de Mallorca a les lletres, "apropant" l'illa cap a la península.

Això és el que feren tots aquests músics pioners: posar les bases perquè el *swing*, el *jazz*, el *hot*, el *foxtrot* i posteriors estils es poguessin introduir a l'illa.

Material Gràfic extret del capítol 1 del documental *Cançons d'una illa. Història de la música moderna en català a Mallorca* ⁶:

---

⁶ Rodríguez, J. (Productor). (2010). *Cançons d'una illa. Història de la música moderna en català a Mallorca* [documental de televisió]. Mallorca: Televisió de Mallorca [M].

1. Orquestra Reing Song.

2. Orquestra Majong.

3. Los Trashumantes en quintet.

4. (centre) Bonet de San Pere amb Los Trashumantes.

5. Orquestres amb els primers micròfons a Mallorca.

6. Bonet de San Pere amb Los Siete de Palma.

Bloc 2 - La música de jazz de la dictadura a la democràcia (final dels anys 40 al principi dels anys 80)

Manuel Bolao González “Manolo Bolao” (1926-2000)

Al 1936, un jove de 10 anys inicià unes amistats i una sèrie de fets que el portarien a ser un dels personatges guitarrístics importants a cavall entre la música de Catalunya i la de Mallorca del segle XX.

La primera fita biogràfica que trobem de Bolao, és a l'any 1940 quan, a Barcelona, es va fer molt amic d'un jovenet que estava aprenent a tocar el piano, Tete Montoliu. Set anys més tard, ambdós formaren part d'un mateix grup de música, el *Conjunto Montoliu Juvenil* que tocava a festes i clubs.

Les primeres aparicions com a guitarrista solista foren en dues formacions de música de ball, el *Latin Quartet*, i el *New Latin Combo*.

El 1970, Bolao s'instal·là a Mallorca, residència que li va permetre tocar amb moltes formacions i músics locals consolidant-se com a un referent tant com per als guitarristes joves com els ja més grans.

Fruit de la seva carrera a Mallorca, Manolo Bolao gravà les sessions que donaren origen al seu únic disc, on va resumir el bagatge dels seus quaranta anys de professió com a guitarrista. El grup que l'acompanyava estava integrat per Carles Benavent (baix), Emili Baleriola (guitarra), Lluís Vidal (teclats) i Salvador Font (bateria).

1. *Conjunto Montoliu* amb Manolo Bolao (dreta inferior).

2. Portada del disc.

3. Disc del *Latin Combo*.

A continuació, es mostra un material autobiogràfic del propi Bolao. A partir de fotografies, dibuixos i retalls de premsa, tot elaborat per ell mateix, va plasmar els moments de la seva carrera musical més rellevants a Mallorca.

Aquest material gràfic de Manolo Bolao, ha estat cedit per gentilesa del reconegut guitarrista de jazz mallorquí Antoni Miranda.

3. Sala *Tito's*, juny del 1958.

4. Músics integrants de l'orquestra *Musical Mallorca*. Palma, 1977.

Vicenç “Tete” Montoliu (1933-1997)

Si hi ha un músic de jazz considerar com el més rellevant intèrpret del gènere dins el panorama musical nacional, aquest és sens dubte el pianista barceloní Tete Montoliu. Cec de naixement, Montoliu fou pioner a Espanya en fer-se un lloc en el món del jazz a nivell internacional, i el reconeixement del seu talent li fou atorgat en vida pels músics més destacats de la història del jazz del segle XX pel fet de voler tocar amb ell.

La història del pianista català amb Mallorca es remunta a l'inici de la dècada dels anys cinquanta, moment de creixença econòmica del sector turístic. En aquell moment, aquest sector oferia bones oportunitats per als conjunts musicals que responguessin a l'expectativa d'oci dels establiments hotelers, requerits per una clientela estrangera i adinerada. Montoliu fou contractat per primera vegada per actuar amb el seu exitós *Cuarteto Bebop a Tito's*. Un grup que apostava per interpretar *bebop*, en un moment on la majoria d'orquestrades de jazz es decantaven pel *swing* o la música de ball.

A partir de 1980, amb la instauració de la democràcia, les visites de Tete Montoliu a Mallorca es multiplicarien i era freqüent veure'l a la sala *Trui Centre*, el qual es pot considerar el primer club on es podia escoltar jazz de qualitat Palma. De totes aquelles visites en destacà una a l'Auditori de Palma, perquè fou el preàmbul d'un dels projectes musicals més ambiciosos vist fins aleshores en el panorama musical illenc: el *Festival Internacional de Jazz de Palma*. El paper de Montoliu dins del Festival de jazz de Palma l'hem de valorar de gairebé com amfitrió, o si més no, com a “pianista resident” per les seves constants participacions. La darrera d'aquestes, fou a la sala magna de l'Auditori el 1985, en motiu de l'*Homenatge a Mallorca a Bonet de San Pedro*, organitzat per l'Ajuntament de Palma i el Consell Insular de Mallorca. En aquesta ocasió Tete compartí cartell amb altres artistes com *Los Valldemossa*, que gaudien d'una gran popularitat entre el públic mallorquí.

El concert “d'acomiadament” de Mallorca, el va oferir a piano sol a la Fundació La Caixa de Palma pocs mesos abans de morir.

Material gràfic extret de la pàgina web del musicòleg Francesc Vicens ⁷.

1. Trui Centre, 1981. Montoliu, Lewis, Higgins i Stitt. Fotografia gentileza de Miquel Jaume.

2. Cartell del I Festival Internacional de Jazz de Palma, 1981.

4. Concert Gran Hotel Palma. Fotografia a PUJOL 2005.

3. Concert Homenatge Bonet de San Pedro, Auditorium 1985. Fotografia gentileza de Miquel Jaume.

⁷ Vicenç, F. (1990). Jazz Tete Montoliu. Pollença. Recuperat de <http://www.francescvicens.com/Publicacions/Historiografia-musical-de-Mallorca/Paginas/TeteMontoliuiMallorcaEnmotiudelX%C3%A8aniversariidelasevamort.aspx>

Bloc 3 - El jazz als primers anys de la democràcia: 10 anys de Festival Internacional de Jazz a Palma

A continuació es recullen una sèrie d'audicions relacionades directament amb els artistes que participaren al Festival Internacional de Jazz de Palma i la seva època musical per anys.

1981, I Festival Internacional de Jazz de Palma

CONVIDAT	FORMACIÓ	DISC/ÈPOCA
Dexter Gordon Quartet	Dexter Gordon - Saxo Tenor Kirk Lightsey - Piano David Eubanks - Baix Eddie Graden - Bateria	 <p><i>Gotham City</i>⁸</p>
Dizzy Gillespie Quartet	Dizt Gillespie - Trompeta Rodney Jones - Guitarra Nike Howell - Baix Tommy Campell - Bateria	 <p><i>In the beginning</i>⁹</p>

⁸ Gordon, D. (1981). Gotham City [CD]. EEUU: Sony Music Entertainment.

⁹ Gillespie, D. (1981). In the Beginning [LP]. EEUU: Prestige.

1982, II Festival Internacional de Jazz de Palma

CONVIDAT	FORMACIÓ	DISC/ÈPOCA
<p>Machito's Afro-Cuban Big Band</p>	<p>Salsa Big Band Director - Mario Bauzá</p>	 <p><i>Machito and his Salsa Big Band</i>¹⁰</p>
<p>B.B. King</p>	<p>B.B. King Blues Band Director - Calvin Owens</p>	 <p><i>Love me Tender</i>¹¹</p>

¹⁰ Machito (1982). Machito and his Salsa Big Band [CD]. EEUU: Timeless Records.

¹¹ King, B.B. (1982). Love me tender [CD]. EEUU: Geffen Records.

1983, III Festival Internacional de Jazz de Palma

CONVIDAT	FORMACIÓ	DISC/ÈPOCA
<p>Chet Baker Trio</p>	<p>Chet Baker - Trompeta Sean Levitt - Guitarra Eric Peter - Baix</p>	 <p><i>Mr. B</i>¹²</p>
<p>Ella Fitzgerald Quartet</p>	<p>Ella Fitzgerald - Veu Paul Smith - Piano --- Contrabaix --- Bateria</p>	 <p><i>Nice work if you can get it</i>¹³</p>

¹² Baker, C. (1983). Mr. B [CD]. EEUU: Timeless Records.

¹³ Fitzgerald, E. Nice work if you can get it [CD]. EEUU: Norman Granz.

1984, IV Festival Internacional de Jazz de Palma

CONVIDAT	FORMACIÓ	DISC/ÈPOCA
Téntol	Toni Miranda - Guitarra Fernando Calvo - Baix Des French - Bateria Joan Álvarez - Piano	 <p>LP Recopilatori FIJP VII ¹⁴</p>
Harmònica Coixa Blues Band	Harmònica – Victor Uris	Link Youtube ¹⁵

¹⁴ (1984). JAZZ [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.

¹⁵ [Reynes, T.]. (2009, febrer 16). Harmònica Coixa Blues Bands – Sant Just 1991 – Big Mama playing with fire. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=B5adLyBji-M>.

1985, V Festival Internacional de Jazz de Palma

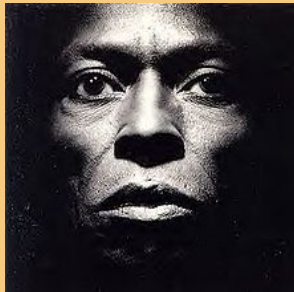
CONVIDAT	FORMACIÓ	DISC/ÈPOCA
<p>Sausalito Jazz Quarter</p>	<p>Santiago Bo - Saxo Alt Jaime Bernat - Piano José Ramón Abellá - Baix Elies Gil - Bateria</p>	 <p>LP Recopilatori FIJP VII ¹⁶</p>
<p>Swing Group Balear</p>	<p>Bonet de San Pedro - Clarinet Salvador Font "Mantequilla"- Violí Manolo Bolao - Guitarra José Ramón Abellá - Baix Elias Gil - Bateria</p>	 <p>LP Recopilatori FIJP VII ¹⁷</p>

¹⁶ (1984). JAZZ [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.

¹⁷ (1984). JAZZ [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.

1986, VI Festival Internacional de Jazz de Palma

CONVIDAT	FORMACIÓ	DISC/ÈPOCA
Mantequilla Jazz Quartet	<p>Salvador Font "Mantequilla" - Violí Sebastià Cardell - Guitarra José Ramón Abellá - Baix Elíes Gil - Bateria</p>	 <p>LP Recopilatori FIJP VII ¹⁸</p>
Palma Jazz Big Band	<p>Perico Linale – Director</p>	 <p>LP Recopilatori FIJP VII ¹⁹</p>
Miles Davis	<p>Miles Davis - Trompeta Bob Berg - Saxo Tenor Robert Irving III - Piano Adam Holzman - Teclats Grath Webber - Guitarra Felton Crews - Baix Vicent Wilburn Jr. - Bateria Steve Thornton - Percussió</p>	 <p><i>Tutu</i> ²⁰</p>

¹⁸ (1984). JAZZ [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.

¹⁹ (1984). JAZZ [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.

²⁰ Miles, D. (1986). Tutu [CD]. EEUU: Warner Bros Records.

1987, VII Festival Internacional de Jazz de Palma

CONVIDAT	FORMACIÓ	DISC/ÈPOCA
The Duke Ellington's Orchestra	Mercer Ellington - Director	Link Youtube ²¹
John Coltrane: A Love Supreme Memorial Concert	McCoy Tyner - Piano Elvin Jones - Bateria Freddie Hubbard - Trompeta Sonny Fortune - Saxo Alt Reggie Workman - Baix	Link Youtube ²²

²¹ [Sonichtfreundchen]. (2012, abril 7). Mercer Ellington - Tribute to Duke Ellington 1987 - Part 1/4. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=3R3ulxpG46A>

²² [Falsário Chicote]. (2014, febrer 27). 1964 - John Coltrane - A Love Supreme. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=cIC6cgoh1sU>

1988, VIII Festival Internacional de Jazz de Palma

CONVIDAT	FORMACIÓ	DISC/ÈPOCA
Jazztà	<p>Jaume Ginard - Bateria Daniel Roth - Piano, guitarra Han Van Rosmalen - Percussió</p>	 <p>LP Recopilatori FIJP VIII ²³</p>
Chick Corea Elektric Band	<p>Chick Corea - Piano i teclats Eric Marienthal - Saxo Tenor Frank Gambale - Guitarra John Patitucci - Baix Dave Weckl - Bateria</p>	 <p><i>Eye of the beholder</i> ²⁴</p>

²³ (1988). VIII Festival Internacional de Jazz [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.

²⁴ Corea, C. (1986). Eye of the beholder [CD]. EEUU: GRP Records.

1989, IX Festival Internacional de Jazz de Palma

CONVIDAT	FORMACIÓ	DISC/ÈPOCA
Jazztà	Vicenç Borràs - Saxo Tenor Antoni Colomar - Guitarra Josep Ramón Abellà - Baix Jaume Ginard - Bateria Manolo Gutiérrez - Piano Han Van Rosmalen - Percussió	 <p>LP Recopilatori FIJP VIII ²⁵</p>
Swing Group Balear	Manolo Cuesta - Saxo Alt Bonet de San Pedro - Clarinet Antoni Colomar Guitarra Manolo Bolao - Guitarra Josep Ramón Abellà - Baix Elies Gil - Bateria Salvador Font "Mantequilla" - Violí	 <p>LP Recopilatori FIJP VII ²⁶</p>

²⁵ (1988). VIII Festival Internacional de Jazz [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.

²⁶ (1984). JAZZ [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.

1990, X Festival Internacional de Jazz de Palma

CONVIDAT	FORMACIÓ	DISC/ÈPOCA
<p>Carla Bley Big Band</p>	<p>Carla Bley - Piano Steve Swallow - Baix Lew Soloff - Trompeta Steven Bernstein - Trompeta Roger Janotta - Saxos, clarinet, flauta i oboè Pablo Calogero - Saxo Baríton Víctor Lewis - Bateria Don Alias - Percussió</p>	 <p><i>The very Big Carla Bley Band</i> 27</p>
<p>Jerry González & Fort Apache band</p>	<p>Jerry González - Trompeta i congues Larry Willins - Piano Carter Jefferson - Saxos Andy González - Baix Steve Berrios - Bateria</p>	 <p><i>Earthdance</i>²⁸</p>

²⁷ Bley, C. (1990). *The Very Big Carla Bley Band* [CD]. EEUU: Watt/ECM.

²⁸ González, J. (1990). *Jerry Gonzalez And The Fort Apache Band* [CD]. France: Sunnyside.

4. PROPOSTA DIDÀCTICA

4.1. INTRODUCCIÓ DE LA PROPOSTA DIDÀCTICA

“Coneguem el jazz i les músiques modernes de Mallorca” és el títol de la unitat didàctica proposada a continuació. Aquesta està dirigida als alumnes de 3r d'ESO i s'ha organitzat en vuit sessions dins del tercer trimestre del curs.

Seguidament es mostren dues graelles principals. La primera, mostra de manera general a qui va dirigida, en quin període del curs es durà a terme i quina durada té en sessions la unitat didàctica. Així mateix, ensenya tots els aspectes específics que treballa aquesta proposta: objectius, competències clau, continguts i criteris d'avaluació. Cada un dels cinc objectius proposats està directament relacionat amb la seva competència, el seus continguts i els criteris d'avaluació corresponents.

La segona graella mostra quina és la metodologia i la seqüència didàctica amb que es desenvolupa cada una de les sessions tenint en compte la descripció de les activitats realitzades, els recursos emprats, l'organització de la classe i la temporització de cada una des les activitats, quins objectius i criteris d'avaluació es tenen en compte en cada activitat, i els instruments que hi intervenen per a l'avaluació.

4.2. DESENVOLUPAMENT DE LA UNITAT DIDÀCTICA

Grup classe	Període	Durada	Curs escolar
3r ESO (30 alumnes)	Tercer trimestre	8 sessions	Curs 2016-2017
Assignatura	Títol Unitat de treball (i justificació)		
Música	Coneguem el jazz i les músiques modernes de Mallorca. UD vinculada als períodes històrics que es venen explicant.		
OBJECTIUS D'APRENTATGE	COMPETÈNCIES CLAU	CONTINGUTS	CRITERIS AVALUACIÓ
O1. Conèixer i contextualitzar el període tractat.	Aprendre per si mateix.	C1. Context històric: trets socials, culturals i polítics.	CA1. Coneix i ubica l'època dins de la història d'Espanya.
O2. Conèixer els principals estils musicals de l'època i identificar els seus tret característics.	Aprendre per si mateix.	C2. Conceptes: <i>Blues, ragtime, swing, foxtrot, twist, bebop i rock.</i>	CA2. Reconeix els trets característics de les músiques de l'època.
O3. Descobrir els músics i grups més representatius a Espanya i relacionar-los amb peces musicals.	Aprendre per si mateix. Aprendre a escoltar.	C3. <i>“Los Trashumantes”, Bonet de San Pere, “Los Siete de Palma”, Manolo Bolao i Tete Montoliu.</i>	CA3. Coneix les peces representatives de l'època i les relaciona amb els músics o grups corresponents.
O4. Fomentar la feina cooperativa.	Aprendre per si mateix. Treballar en equip.	C4. Investigació en grup sobre les músiques de l'època.	CA4. Treballa en equip, i treu les seves pròpies conclusions.
O5. Incentivar l'ús de les TIC.	Aprendre per si mateix.	C5. Cerca de la informació fent servir Internet.	CA5. Maneja l'entorn d'internet i n'extreu la informació requerida.

METODOLOGIA I SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA						
		Descripció de les activitats	Recursos	Organització i temporització	Objectius i criteris d'avaluació	Instruments d'avaluació
B L O C 1	Sessió 1	A0. Presentació de la present unitat de treball i instruments d'avaluació.	Aula ordinària	Gran grup. 5'		
		A1. Visualització de: <i>Cançons d'una illa: Història de la música moderna en català a Mallorca</i> , cap. 1 (Annex 1). I realització del qüestionari sobre el vídeo.	Ordinador portàtil Projector	Gran grup. 35'	O1 CA1	Qüestionari de reflexió sobre el vídeo
		A2. Explicació de l'exercici d'investigació que farem a la propera sessió i organització dels grups de 3 persones. Cada grup haurà d'exposar als altres el seu treball.	Aula ordinària	Gran grup. 15'		
	Sessió 2	A3. Elaboració d'una presentació (PowerPoint, cartolines...) amb exemple d'àudio: cada grup té un estil de música assignada (<i>blues, ragtime, jazz, foxtrot, swing, bebop, cubop, rock, twist, pop</i>).	Aula d'informàtica Ordinadors	10 grups de 3 persones. 55'	O2, O3, O4 i O5 CA4 i CA5	Observació del professor
	Sessió 3	A4. Cada grup exposa amb una presentació el seu treball. (5 grups)	Ordinador portàtil Projector	Gran grup. 55'	O2, O3, O4 i O5 CA2, CA3 i CA4, CA5	Rúbrica
	Sessió 4	A4. Continuem amb les exposicions. (5 grups restants)	Ídem anterior	Ídem anterior	Ídem anterior	Ídem anterior

B L O C 2	Sessió 5	A5. Exposició magistral sobre els músics Manolo Bolao (guitarrista) i Tete Montoliu (pianista), combinant explicacions, audicions i vídeo documental sobre Manolo Bolao (Annex 2).	Aula ordinària Projector	Gran grup. 25'	O3	
		A6. Audicions: s'escoltaran 5 audicions (2 de de Bolao i 3 de Montoliu). Grup d'experts: es fan grups bases de 5 alumnes, cada alumnes té assignat una tema musical. S'organitzen en grups d'experts per treure informació de cada audició. Després es tornen al seu grup base per completar el recull d'informació.	Aula ordinària Ordinador per a les audicions	Individualment i grup cooperatiu de 5. 30'	O3 i O4 CA3 i CA4	Graella sobre les audicions i observació del professor
B L O C 3	Sessió 6	A7. Explicació del Festival Internacional de Jazz de Palma i audicions dels grups autòctons que hi participaren: <i>Swing Group Balear, Jazztà, Palma Jazz Big Band, Mantequilla Jazz Quartet, Téntol i Harmònica Coixa Blues Band.</i>	Aula ordinària Ordinador per a les audicions	Gran grup. 30'	O3	
		A8. En grups de 3. Cada grup elaborarà un llistat de preguntes per a una posterior entrevista a músics convidats (Antoni Miranda i Manolo Cuesta) que varen participar en les audicions escoltades del Festival de Jazz de Palma. El professor revisarà i farà una selecció de preguntes per a cada grup.	Aula ordinària	10 grups de 3 persones. 25'	O4 CA4	Observació del professor
	Sessió 7	A9. Concert dels músics mallorquins de jazz convidats.	Aula de música	Gran grup. 35'	O1, O2 i O3	
A10. Entrevista dels alumnes als músics.		Gran grup. 20'		O1, O2, O3 i O4 CA4	Observació del professor	
Sessió 8		A11. Realització d'un examen per mitjà del <i>moodle</i> .	Aula d'informàtica	Individual. 35'	O1, O2 i O3	
		A11. Correcció de les respostes.	Professor	Gran grup. 20'	CA1, CA2 i CA3	Prova objectiva

Les quatre primeres sessions pertanyen al Bloc 1 dels continguts mostrats a l'apartat anterior i les metodologies que es fan servir són les següents:

- 1- Explicació magistral.
- 2- Utilització d'audiovisuals.
- 3- Utilització de les TIC com a eina de realització i avaluació.
- 4- Treball cooperatiu en petits grups.
- 5- Treball de recerca d'informació amb el professor com a guia.
- 6- Exposició oral dels grups davant la classe.

Els instruments d'avaluació que s'usen són:

- 1- Qüestionari de reflexió sobre la visualització de l'activitat 1 (apartat 6.2.1.).
- 2- L'observació del professor a l'activitat 2.
- 3- Rúbrica de les exposicions orals de l'activitat 4 (apartat 6.2.2.).

La cinquena sessió està dedicada al Bloc 2 i es divideix en dues activitats que es podran veure desenvolupades posteriorment a l'apartat 4.4. Les metodologies que es fan servir són:

- 1- Explicació magistral.
- 2- Utilització d'audiovisuals.
- 3- Audicions.
- 4- Treball cooperatiu: grups de cinc, dinàmica "grup d'experts".

L'instrument d'avaluació que s'usa a l'activitat 6 és la graella sobre les audicions (apartat 6.2.3.) així com l'observació del professor.

Al tercer bloc s'hi dediquen la sisena i setena sessió i s'usen les següents metodologies:

- 1- Explicació magistral.
- 2- Treball cooperatiu en petits grups.
- 3- Audicions.
- 4- Realització d'entrevistes.
- 5- Audició concert didàctic.

6- Interacció directe amb músics convidats duent a terme les entrevistes preparades.

Com a instrument d'avaluació el professor fa servir la seva observació i tindrà en compte el comportament, la implicació, la iniciativa i les maneres de treballar de tots i cada un dels alumnes durant el procés de les activitats vuit i deu.

Per últim, es dedicarà una vuitena sessió a la realització per part dels alumnes d'una prova objectiva realitzada prèviament pel professor. Les metodologies que s'usen són:

- 1- Utilització de les TIC com a eina de realització i avaluació.
- 2- Explicació magistral de les respostes de la prova.

L'instrument d'avaluació final que s'usa per a una avaluació global dels continguts de tota la unitat didàctica és la prova objectiva per mitjà de la plataforma *moodle* (apartat 6.2.4.).

L'avaluació d'aquesta proposta didàctica és durà a terme amb els instruments presentats al llarg de l'apartat 6, "Avaluació de la proposta didàctica", que s'exposarà seguidament del desenvolupament de la unitat didàctica.

Cal dir, que les pràctiques han estat fonamentals alhora de plantejar-me els objectius, els continguts i la metodologia per tal de poder elaborar una proposta didàctica que engresqui i mantingui l'interès dels alumnes. D'aquesta manera, aquesta unitat didàctica està directament relacionada amb les observacions i la pròpia experiència que he assolit amb els joves i amb el temps que he pogut dirigir diferents sessions dins el centre.

També, he tingut molt en compte que dins l'aula existeixen diferents necessitats i situacions depenent del grup-classe i que per tant de manera molt conscient totes les activitats estan pensades per incloure els alumnes amb NESE. És per això que a l'apartat 5 parlaré i justificaré específicament de com es tracte a l'atenció a la diversitat amb aquesta unitat didàctica.

4.3. DESENVOLUPAMENT DE LA SESSIÓ 5

A mode d'exemple podem veure com es desenvolupa la sessió 5 d'aquesta unitat didàctica.

Els objectius d'aquesta sessió són:

1. Descobrir els músics i grups més representatius a Espanya i relacionar-los amb peces musicals. (Correspon a l'objectiu 3 de la graella de la UD)
2. Fomentar la feina cooperativa. (Correspon a l'objectiu 4 de la graella de la UD).

La sessió consta de dues parts ben diferenciades.

La primera, es dedicarà 10 minuts a l'explicació de cada autor (activitat número 6 de la graella) es basarà en una explicació de tipus teòric per part del professor i pretén enllaçar el documental *Cançons d'una illa: Història de la música moderna en català a Mallorca*, vist a l'activitat 1 (Bloc 1 - La música de jazz durant la dictadura a Mallorca) amb el Bloc 2 - La música de jazz de la dictadura a la democràcia (final dels anys 40 al principi dels anys 80). Seguint amb els esdeveniments històrics com a fil conductor es presentaran dos músics molt rellevants en la escena musical d'aquella època. Per una banda, es farà referència al pianista Tete Montoliu utilitzant la informació exposada en les pàgines 16 i 17 d'aquest treball per les quals es farà servir el projector per a ensenyar les imatges i l'ordinador i l'equip de música per a posar un petit fragment del tema "Blues for Nuria" del disc *Piano for Nuria*. Per altra banda, es parlarà del guitarrista Manolo Bolao i és mostrarà el material fotogràfic de les pàgines 14 i 15 d'aquest treball, i finalment es visualitzarà un petit documental de 3 minuts de durada.

Un cop acabat el documental s'explicarà en que consistirà la **segona part** de la sessió. Aquesta té un caire pràctic i es realitzarà mitjançant una tècnica d'aprenentatge cooperatiu: els grups d'experts.

10 minuts: Es comença l'activitat fent grups de 5 alumnes i es repartiran un full de graella per grup preparada pel professor (es pot veure a continuació a la pàgina 43 de l'apartat 6. Avaluació de la proposta didàctica). Aquest grups són els que anomenem "grups base". El professor assignarà a cada alumne del

grup el títol d'una de les 5 audicions que escoltarem a continuació. A partir d'aquest moment cada alumne sabrà de quina audició ha de recollir informació individualment al seu quadern.

10 minuts: Després d'una primera ronda d'audicions (cada audició té una durada de 30 segons com a màxim) els alumnes s'agruparan en "grups d'experts", és a dir, s'ajuntaran amb els companys que tinguin assignat el mateix tema i per tant s'esdevindran 5 grups d'experts, un per cada tema proposat. Aquest nous grups hauran d'analitzar les característiques del seu àudio i cada un tindrà dret a una segona ronda d'audicions. Es tracte de que els alumnes facin una posada en comú de la informació recollida individualment en la primera audició i que treballin en grup durant la segona audició per tal de poder completar al màxim els ítems demanats a la graella.

10 minuts: Els alumnes experts retornen al seu grup base. Cada un explica als companys l'audició que ha treballat i entre tots completen la graella d'avaluació.

Els criteris d'avaluació que es tindran en compte per a aquesta sessió són els següents:

1. Coneix les peces representatives de l'època i les relaciona amb els músics o grups corresponents. (Correspon al CA3 de la graella de la UD).
2. Treballa en equip, i treu les seves pròpies conclusions. (Correspon al CA4 de la graella de la UD).

Cal dir que els temps establerts, tan a la primera part com a la segona, en aquesta sessió es basen en l'observació d'aquesta dinàmica durant la realització de les pràctiques i per tant la duració de cada apartat és realista però alhora orientativa i flexible, donat que depèn en gran mesura de la resposta de cada grup-classe a les activitats. En cas de necessitar més temps es plantejaria l'opció de prorrogar la darrera part de la dinàmica a la sessió 6 de la unitat didàctica emprant 10/15 minuts del temps programat per a l'activitat 7.

Finalment, l'avaluació es farà per mitjà de la graella emplenada pels alumnes que entregaran al professor i l'observació d'aquest durant l'activitat.

4.4. ATENCIÓ A LA DIVERSITAT

Tots els alumnes, amb independència de les especificitats individuals o de caràcter social, tenen dret a una educació adequada a les seves necessitats i característiques. L'atenció a la diversitat fa referència a les decisions organitzatives, metodològiques i curriculars que caracteritzen una pràctica educativa orientada a afavorir el progrés educatiu, personal i social de tots i cada un dels alumnes.

Aquesta unitat didàctica està dissenyada des del principi pensant en una diversitat dins el grup-classe. Prova d'això és que les activitats i les metodologies són molt variades i enfocades al treball de les diferents intel·ligències com la verbal-lingüística, visual-espacial, auditiva-musical, interpersonal i intrapersonal. Per això, al llarg de la unitat didàctica, trobem propostes d'audicions, treball visual, aprenentatge cooperatiu i activitats que procurin la interacció amb el contingut de la manera més real possible, com per exemple el concert pedagògic i la relació i comunicació dels alumnes amb els mateixos músics.

Tot i aquestes mesures generals d'atenció de la diversitat inclusives i pensades per a tots els alumnes, ens podem trobar amb alguns casos en què tal vegada s'haurà de fer alguna adaptació curricular. Podem tenir alguns alumnes amb NESE (necessitats específiques de suport educatiu) els quals poden necessitar una programació, unes activitats i unes eines d'avaluació adaptades.

Segons la normativa vigent referent a l'atenció a la diversitat (D39/2011 i articles 22 i 23 del D34/2015 d'ESO) en la qual ens hem de basar, com a docents hem de garantir que tots els alumnes amb NESE puguin assolir el màxim desenvolupament possible de les seves capacitats personals i, en tot cas, els objectius establerts amb caràcter general per a tots els alumnes, han de rebre un suport educatiu específic i, si cal, s'han d'establir les mesures curriculars i organitzatives oportunes que assegurin un progrés adequat.

En aquest projecte educatiu proposat, un cas que podria necessitar una adaptació curricular seria un alumne amb una discapacitat auditiva. Les adaptacions dependran del cas en concret (grau d'audició, ús d'audiòfons, etc.)

però generalment hauríem de fer una adaptació d'accés, és a dir, adequar la manera de donar els continguts per tal que aquest alumne amb discapacitat auditiva pugui accedir-hi. Hem de saber, que aquest alumne estaria dins el programa de NESE i en concret dins el de Necessitat Educatives Especials, per la qual cosa, comptaríem amb l'assessorament i suport del Departament d'Orientació.

En línies generals, donarem molta importància als recursos visuals en el cas de les explicacions i les activitats més verbals (A2, A6 i A8). En el cas de la visualització d'un vídeo (A1 i A6) tindrem preparada una subtitulació. En l'activitat de treball en grup tindrà el suport dels seus companys i estirà en un grup on el puguin ajudar i on pugui col·laborar treballant en els continguts menys auditius i siguin valorades les seves capacitats. Es revisarien les graelles d'avaluació i es modificarien segons els objectius que ens marquem amb aquest alumne en concret.

És de remarcar que en el cas de tenir un alumne amb aquestes característiques, la nostra intervenció sempre serà en col·laboració amb el Departament d'orientació per tal d'aprofitar tots els recursos disponibles i procurar l'educació integral de l'alumne. El més important és que valorem les seves capacitats i treballem a partir d'aquestes.

4.5. AVALUACIÓ DE LA PROPOSTA DIDÀCTICA

4.5.1. Avaluació dels alumnes

Els alumnes s'avaluen al llarg de tot el procés d'ensenyament-aprenentatge.

En primer lloc, amb el suport d'un recurs audiovisual, es fa una avaluació inicial, per tal de descobrir quines nocions tenen els alumnes sobre el contingut abans de treballar-lo. Aquesta informació és la base que servirà per partir dels seus coneixements previs i així, aconseguir que els nous aprenentatges tinguin un sentit i siguin significatius per a tots els estudiants.

Seguidament, durant tota la unitat didàctica s'han fet diverses activitats per tal de fer una avaluació continua. S'empra una rúbrica per valorar les exposicions orals (veure la pàgina 41, apartat 6.2.2.) i la realització d'una graella sobre les diferents audicions a classe (veure la pàgina 43, apartat 6.2.3.).

Finalment, els alumnes realitzen una prova escrita amb l'entorn *moodle*. Aquesta última activitat és una prova objectiva que té en compte diferents tipus de preguntes com tipus text, respostes curtes i de desenvolupament. Algunes d'aquestes qüestions són de memoritzar alguns conceptes bàsics del contingut, i d'altres són de reflexió i opinió personal.

Per tant, l'avaluació serà sobre tres àmbits principals: procediments, conceptes i actitud. Aquest darrer, es tindrà en compte al llarg de tota la unitat didàctica per mitjà de l'observació del professor que anirà registrant l'actitud de manera positiva o negativa segons la conducta, l'interès, la cooperació amb els companys, la implicació amb les tasques, etc.

En la següent graella es pot veure per blocs quina importància té cada instrument d'avaluació sobre la qualificació final de cada alumne.

BLOC 1	BLOC 2	TOTS ELS BLOCS	
Rúbrica de les exposicions	Graella de les audicions	Prova objectiva	Observació del professor: actitud
25%	25%	30%	20%

Tenint en compte que durant el trimestre es realitzen quatre unitats didàctiques, al ritme de dues sessions de música setmanals, aquesta proposta té un pes del 25% sobre tot el trimestre.

En el següent apartat es mostren els diferents instruments d'avaluació que s'empren en la unitat didàctica que aquí és presenta.

4.5.2. Instruments d'avaluació

4.5.2.1. Qüestionari de reflexió sobre el vídeo *Cançons d'una illa*

Les següents preguntes són per a una avaluació inicial dels alumnes per tal de que el professor pugui tenir informació sobre el coneixement que tenen els joves sobre alguns conceptes musicals bàsics abans de començar la unitat didàctica. Per tant, aquest exercici no té cap repercussió sobre la qualificació final d'aquesta unitat didàctica. Les cinc qüestions estan directament relacionades amb els continguts que s'expliquen al vídeo que es visualitza prèviament durant la primera sessió.

1. Que t'ha cridat més l'atenció d'aquest vídeo?
2. Pots anomenar algun dels estils de música que han aparegut al vídeo. Quins estils de música coneixes actualment?
3. Recordes on tenen els orígens els ritmes i les cadències de les músiques modernes actuals?
4. Pots anomenar alguns grups i/o músics destacats dels anys 30 a Espanya?
5. De quin conflicte històric es parla? Com va afectar aquest esdeveniment a les músiques del moment?

4.5.2.2. Rúbrica de les exposicions orals

Aquesta rúbrica s'emplena pel professor durant les exposicions orals dels diferents grups a les sessions 3 i 4 de la unitat didàctica. Cada ítem pot puntuar un màxim de dos punts. Es necessita una qualificació de cinc punts per superar l'exercici. El resultat final de cada exposició és el resultat que obté cada membre del grup i representa el 25% de la nota final de la unitat didàctica.

Grup/membres:				
	Cal millorar (0 punts)	Correcte (1 punt)	Molt bé (2 punts)	Puntuació
El contingut (definició, orígens, estils i músics)	Incomplet (falten alguns apartats). La informació és massa simple.	El contingut és, en línies generals, correcte encara que una mica superficial. Hi ha apartats poc desenvolupats.	El treball reflecteix tots els apartats que es demanen i estan força desenvolupats.	(0-1-2)
El text (expressió escrita, correcció ortogràfica i vocabulari)	Expressió escrita deficient i amb faltes d'ortografia. Vocabulari pobre.	Correcta expressió escrita però amb alguns errors gramaticals i ortogràfics. Vocabulari musical bàsic.	L'expressió és fluïda i sense faltes ortogràfiques. Bon vocabulari musical.	(0-1-2)

<p>Actitud (autonomia, treball en grup i recerca)</p>	<p>Treball poc cooperatiu i sense implicació en la tasca comuna. Dificultats per moure's dins dels enllaços recomanats.</p>	<p>Hi ha hagut certs entrebancs en la col·laboració i el repartiment de tasques ha estat desigual. Navegació i recerca correctes.</p>	<p>Han compartit la informació i el resultat mostra discussió i planificació conjunta. Han sabut explorar força la informació dels webs.</p>	<p>(0-1-2)</p>
<p>Presentació (PowerPoint) i disseny</p>	<p>Poc atractiu visual i gens original. Imatges escasses i poc adequades. No s'han explorat les possibilitats mínimes del programa PowerPoint.</p>	<p>Les diapositives són correctes però tenen un disseny poc atractiu. Han desenvolupat les eines bàsiques del programa.</p>	<p>Treball visualment atractiu, amb diversos recursos gràfics (en consonància amb el text). Han desenvolupat força les possibilitats que ofereix el programa.</p>	<p>(0-1-2)</p>
<p>Exposició oral i audicions</p>	<p>Poc clara i difícil de seguir. Sense ritme i avorrida. No s'han repartit correctament l'exposició i les audicions no són les adequades.</p>	<p>Exposició correcta encara que li falta una mica de ritme i coherència. Exemples musicals adequats.</p>	<p>Clara, entenedora i amb el ritme adequat. Les companyes i companys ho han seguit amb interès. Exemples musicals interessants.</p>	<p>(0-1-2)</p>

4.5.2.3. Graella sobre les audicions

Amb la dinàmica “grup d’experts”, corresponent a l’activitat 6 de la cinquena sessió, els alumnes emplenen aquesta graella per grups. Cada audició pot puntuar un màxim de dos punts. Es necessita una qualificació de cinc punts per superar l’exercici. El resultat final de cada grup és el resultat que obté cada membre d’aquest i representa el 25% de la nota final de la unitat didàctica.

	Autor	Instruments interventors
1. “Wouldn’t You”		
2. “Fascinating rhythm”		
3. “Body and soul”		
4. “Calañí”		
5. “Blues”		

1. Disc: *The very best: Tete Montoliu.* ²⁹

2. Disc: *Manolo Bolao Quartet.* ³⁰

3. Disc: *The very best: Tete Montoliu.*

4. Disc: *Manolo Bolao Quartet.*

5. Disc: *The very best: Tete Montoliu.*

---

²⁹ (2013). *The Very Best: Tete Montoliu* [CD]. EEUU: Open/Alhambra Music.

³⁰ Bolao, M. (1985). *Manolo Bolao Quartet* [LP]. Espanya: Fiore Disc.

4.5.2.4. Prova objectiva de la unitat didàctica

Aquest exercici es dur a terme durant la darrera sessió de la unitat didàctica i el realitza cada un dels alumnes de manera individual per mitjà de la plataforma *moodle*. La prova conté deu preguntes d'un punt cada una i es necessita una qualificació de cinc punts per superar l'exercici. El resultat serà individual per a cada alumne i representa el 30% de la nota final de la unitat didàctica.

1. Quins són els orígens de les músiques modernes actuals?
2. Quin és l'estil primigeni del que en deriven altres estils de "músiques modernes"?
3. Encercla els estils hereus del blues:

a) Mambo   b) Rock   c) Fox-trot   d) Swing   e) Pop
4. De quina manera els músics dels anys 30 aprenien noves peces musicals? D'on provenien?
5. Com es feia la música que s'escoltava a la radio antigament?
6. Quin músic va ser pioner a Mallorca durant els anys 30? Quin instrument va fomentar?
7. Anomena 2 grups i 2 músics representatius dels anys 30 a Espanya.
8. Quin fou l'element innovador que rompé amb el so tradicional de les orquestres a Mallorca?

a) la improvisació   b) els micròfons   c) la incorporació de la guitarra

9. Audició: Pots reconèixer el nom de l'interpret principal i l'instrument que toca?

a) Bonet de San Pere (Guit.)

b) Tete Montoliu (Piano)

c) Manolo Bolao (Guit.)

10. Breu comentari: com creus que han evolucionat les "musiques modernes" d'aquell temps fins a arribar a les músiques que escoltes actualment?

4.5.2.5. Autoavaluació de la pràctica docent

Un cop finalitzada la unitat didàctica, el professor/a farà una autoavaluació pròpia. Per mitjà del següent qüestionari el professor/a revisarà si s'han assolit els objectius plantejats prèviament i reflexionarà sobre la resposta i el grau d'interès dels alumnes davant les activitats proposades, així com el resultat de les proves d'avaluació.

En qualsevol cas, sempre estarà disposat/da a modificar les activitats o de dissenyar-ne de noves per tal d'assolir els objectius esmentats.

I. Planificació		1	2	3	4
1	Realitzo la programació de la meva activitat educativa tenint com a referència el Projecte Curricular.				
2	Plantejo els objectius didàctics de forma que expressen clarament les competències que el meu alumnat ha d'aconseguir.				
3	Selecciono i seqüencio els continguts en una distribució i una progressió adequada a les característiques de cada grup d'alumnes.				
4	Adopto estratègies i programo activitats en funció dels objectius dels diferents tipus de continguts i de les característiques dels alumnes.				
5	Planifico les sessions de manera flexible, preparant activitats i recursos ajustats a les necessitats i interessos dels alumnes.				
6	Estableixo, de manera explícita, els criteris, procediments i instruments d'avaluació i autoavaluació.				
7	Planifico la meva activitat educativa de forma coordinada amb la resta del professorat.				

Observacions i propostes de millora

--

1 (Mai)

2 (Poques vegades)

3 (Quasi sempre)

4 (Sempre)

II. Realització

1	2	3	4
---	---	---	---

Motivació inicial dels alumnes.

1	Presento i proposo un pla de treball, explicant la meva finalitat, abans de cada unitat.				
2	Plantejo situacions introductòries prèvies al tema que es tractarà a continuació.				

Motivació al llarg de tot el procés.

3	Mantinc l'interès de l'alumnat partint de les meves experiències, en un llenguatge clar i adaptat.				
4	Comunico la finalitat dels aprenentatges, la seva importància, funcionalitat i aplicació real.				
5	Facilito informació dels progressos aconseguits així com de les dificultats trobades.				

Presentació dels continguts.

6	Relaciono els continguts i activitats amb els interessos i coneixements previs dels alumnes.				
7	Estructuro i organitzo els continguts donant una visió general de cada tema (índex, mapes conceptuals, esquemes, etc.)				
8	Facilito l'adquisició de nous continguts intercalant preguntes esclaridores, sintetitzant, exemplificant, etc.				

Activitats a l'aula.

9	Plantejo activitats variades (de presentació-motivació, desenvolupament, síntesi, recuperació-ampliació), que assegurin l'adquisició dels objectius didàctics i les habilitats i tècniques instrumentals bàsiques.				
10	En les activitats proposades existeix un equilibri entre les individuals i els treballs en grup.				

Recursos i organització de l'aula.

11	Distribueixo el temps adequadament: (temps per a l'exposició teòrica, així com per a les activitats que els alumnes realitzen a classe).				
12	Adopto diferents agrupaments en funció de la tasca a realitzar, controlant sempre que el clima de treball sigui adequat.				
13	Utilitzo recursos didàctics variats (audiovisuals, informàtics, etc.) tant per a la presentació dels continguts com per a la pràctica dels alumnes.				

Instruccions, aclariments i orientacions a les tasques dels alumnes.

14	Comprovo que els alumnes han entès la tasca que han de realitzar: fent preguntes,				
----	---	--	--	--	--

	fent que verbalitzin el procés, etc.				
15	Facilito estratègies d'aprenentatge: com demanar ajuda, com buscar fonts d'informació, passos per a resoldre qüestions, problemes, etc. Dono ànims, asseguro la participació de totes i tots.				
16	Controlo freqüentment el treball de l'alumnat: explicacions addicionals, donant pistes, feedback, etc.				

Clima de l'aula.		1	2	3	4
17	Les relacions que estableixo amb els alumnes són correctes, fluïdes i des d'una perspectiva no discriminatòria.				
18	Afavoreixo que les relacions que s'estableixen entre l'alumnat siguin correctes, fluïdes, respectuoses i no discriminatòries (mitjançant dinàmiques de grup, diversificant els agrupaments de l'alumnat, afavorint la participació, etc.)				
19	Afavoreixo l'elaboració de normes de convivència amb l'aportació de tots i reaccio de forma objectiva front a situacions de conflicte.				
20	Fomento el respecte i col·laboro entre els alumnes acceptant les seves suggerències i aportacions.				

Seguiment/control del procés d'ensenyament-aprenentatge.

21	Reviso i corregeixo amb freqüència els continguts, activitats, propostes –dins i fora de l'aula-, adequació dels temps, agrupaments i materials utilitzats.				
22	Proporciono informació a l'alumne sobre l'execució de les tasques i com pot millorar-les i afavoreixo processos d'autoavaluació i coavaluació.				
23	En cas d'objectius insuficients assolits, proposo noves activitats que faciliten la seva adquisició.				
24	En cas d'objectius assolits en un curt espai de temps, proposo noves activitats que faciliten un major grau d'adquisició.				

Atenció a la diversitat.

25	Tinc en compte el nivell d'habilitats de l'alumnat, el seu ritme d'aprenentatge, les possibilitats d'atenció, etc., i en funció d'ells, adapto els diferents moments del procés d'ensenyament-aprenentatge (motivació, continguts, activitats, etc.)				
26	Em coordino amb altres professionals (professorat del Departament d'Orientació Educativa), per modificar i/o adaptar continguts, activitats, metodologia, recursos, etc. Als diferents ritmes i possibilitats d'aprenentatge.				

Observacions i propostes de millora

--

III. Avaluació

		1	2	3	4
1	Tinc en compte el procediment general, que concreto en la meva programació d'aula, per a l'avaluació dels aprenentatges, d'acord amb el Projecte Curricular o els reglaments d'avaluació.				
2	Aplico criteris d'avaluació i qualificació (ponderació del valor dels treballs, de les proves escrites, de les tasques de classe, etc.) en cada un dels temes, d'acord amb el Projecte Curricular.				
3	Utilitzo prou criteris d'avaluació que englobin de manera equilibrada l'avaluació dels diferents continguts.				
4	Utilitzo sistemàticament procediments i instruments variats de recollida d'informació per a l'avaluació (registra d'observacions, carpeta de l'alumne, fitxa de seguiment, diari de classe).				
5	Habitualment, reviso i explico els treballs i les activitats dels alumnes i dono pautes per a la millora dels seus aprenentatges.				
6	Utilitzo diferents tècniques d'avaluació en funció de la diversitat d'alumnes, de les diferents àrees, dels tems, dels continguts.				
7	Utilitzo diferents mitjans per informar a les famílies, professorat i alumnat dels resultats de l'avaluació (sessions d'avaluació, butlletins, assemblees de classe, etc.)				

Observacions i propostes de millora

--

4.6. APRENTATGE INTERDISCIPLINAR

Aquesta proposta didàctica té la possibilitat de combinar i compartir els seus objectius amb unitats didàctiques d'altres assignatures com la de Socials i la d'Educació Física.

Partint de la base que tota la unitat didàctica té el fil conductor de la història d'Espanya per a explicar els continguts i contextualitzar els esdeveniments, es podria fer una feina coordinada amb el professor d'aquesta assignatura, de tal manera que s'expliqui aquest període al mateix moment que l'expliquem a l'assignatura de música. El professor de Socials podria fer més èmfasi amb les dades i esdeveniments històrics relacionats amb els fets que es treballen a l'assignatura de música. També, es podrien comentar els aspectes relacionats amb la cultura d'aquell moment i com va afectar l'onada turística dels anys 60 a Mallorca.

Per altra banda, aprofitant que hi ha hagut una tornada a la moda del mític ball per parelles dels anys 30 de Nova York, anomenat *Lindy Hoop*, seria interessant que els professors de música i educació física poguessin coordinar-se per coincidir en la mateixa època del curs per ensenyar la temàtica del jazz. D'aquesta manera, dins de l'assignatura d'educació física, es podria programar per als alumnes una sèrie de sessions enfocades a aprendre els passos bàsics d'aquest ball tant característic mentre escolten els grans clàssics del *swing*, proposats per el professor de música, amb l'objectiu de que els joves poguessin interactuar i viure amb la música d'una manera molt més dinàmica i enriquidora.

5. CONCLUSIONS DEL TREBALL

Amb aquest treball he tingut l'oportunitat de combinar els meus coneixements com a músic de jazz amb les eines pedagògiques que m'ha ofert aquest màster. Aquesta proposta didàctica, també és el resultat d'una sèrie d'inquietuds personals com a músic i que com a docent esdevenen objectius dins les meves classes de música: apropar els continguts d'aquesta assignatura a la música que escolten els alumnes actualment, que aquests coneguin les arrels d'aquestes músiques que consumeixen i sobretot despertar en els estudiants la curiositat per a que ampliiïn els seus horitzons musicals més enllà de les músiques comercials que ofereixen els mitjans de comunicació de masses.

Puc dir, que les pràctiques han estat clau per conèixer de primera mà com funciona un centre educatiu i més concretament, les classes de música: des dels seus objectius, continguts i metodologia fins a l'interès i les dificultats que tenen els alumnes en relació a les classes. Amb això vull dir que, aquest treball està basat principalment amb les meves observacions i la pròpia experiència dins el centre on he impartit classes. D'aquesta manera, tant per seleccionar els materials com per elaborar la unitat didàctica, he tingut molt en compte que havia de ser una proposta per a tot l'alumnat, valorant les diferents necessitats i situacions que cada un pot tenir, incloent els alumnes amb NESE. He intentat que el material i les activitats siguin motivadores per als joves: mirar vídeos i exercicis amb audicions, aprenentatge cooperatiu, utilitzar els ordinadors, fer exposicions davant els companys i sobretot muntar concerts dins l'aula i que ells puguin interactuar i ser els protagonistes del seu aprenentatge.

Per últim, he de dir que no m'hagués estat possible elaborar aquesta proposta didàctica sense els coneixements que m'han transmès les assignatures de "L'alumnat de secundària" per entendre i empatitzar amb l'alumnat, "Didàctica específica" per a l'elaboració d'una unitat didàctica relacionant una adequada metodologia i els recursos durant el procés d'ensenyament, "Característiques organitzatives i curriculars", per sensibilitzar-

me amb conceptes com “integració” i “inclusió” i també l’assignatura d’avaluació a l’hora d’idear una prova i saber com i què avaluar i qualificar, així com, realitzar una autoavaluació.

6. REFERÈNCIES

1. Salvà Rosselló, T. (2013). *Recepció del jazz a Mallorca des del 1930 fins a l'actualitat*. Projecte final de carrera. Barcelona: Escola Superior d'Estudis Musicals – Taller de Músics.
2. Currículum de Música de l'ESO, (2015, p. 161 i 162, paràgraf. 6).
3. De San Pedro, B. (2009). *Raska-yú i Oh Susana. 22 Grandes Éxitos*, Bonet de San Pedro [CD]. Espanya: Efe Records.
4. Wikipedia. Recuperat de https://es.wikipedia.org/wiki/B%C3%A9same_mucho
5. De San Pedro, B. (2009). *Volverá la primavera. 22 Grandes Éxitos*, Bonet de San Pedro [CD]. Espanya: Efe Records.
6. Alesves. (2012). *Enciclopedia del cine espanyol*. Blogger. Recuperat de <http://enciclopediacineespa-fernando.blogspot.com.es/2012/07/viviendo-al-reves-1943.html>
7. Rodríguez, J. (Productor). (2010). *Cançons d'una illa. Història de la música moderna en català a Mallorca* [documental de televisió]. Mallorca: Televisió de Mallorca [M].
8. Vicenç, F. (1990). *Jazz Tete Montoliu*. Pollença. Recuperat de <http://www.francescvicens.com/Publicacions/Historiografia-musical-de-Mallorca/Paginas/TeteMontoliuiMallorcaEnmotiudelX%C3%A8 aniversari delasevamort.aspx>
9. Gordon, D. (1981). *Gotham City* [CD]. EEUU: Sony Music Entertainment.
10. Gillespie, D. (1981). *In the Beginning* [LP]. EEUU: Prestige.
11. King, B.B. (1982). *Love me tender* [CD]. EEUU: Geffen Records.
12. Machito (1982). *Machito and his Salsa Big Band* [CD]. EEUU: Timeless Records.
13. Baker, C. (1983). *Mr. B* [CD]. EEUU: Timeless Records.
14. Fitzgerald, E. *Nice work if you can get it* [CD]. EEUU: Norman Granz.
15. (1984). *JAZZ* [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.

16. [Reynes, T.]. (2009, febrer 16). Harmònica Coixa Blues Bans – Sant Just 1991 – Big Mama playing with fire. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=B5adLyBji-M>.
17. (1984). JAZZ [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.
18. (1984). JAZZ [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.
19. (1984). JAZZ [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.
20. (1984). JAZZ [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.
21. Miles, D. (1986). Tutu [CD]. EEUU: Warner Bros Records.
22. [Sonichtfreundchen]. (2012, abril 7). Mercer Ellington - Tribute to Duke Ellington 1987 - Part 1/4. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=3R3ulxpG46A>
23. [Falsário Chicote]. (2014, febrer 27). 1964 - John Coltrane - A Love Supreme. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=clC6cgoh1sU>
24. (1988). VIII Festival Internacional de Jazz [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.
25. Corea, C. (1986). Eye of the beholder [CD]. EEUU: GRP Records.
26. (1988). VIII Festival Internacional de Jazz [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.
27. 1984). JAZZ [LP]. Mallorca: Ajuntament de Palma.
28. Bley, C. (1990). *The Very Big Carla Bley Band* [CD]. EEUU: Watt/ECM.
29. González, J. (1990). Jerry Gonzalez And The Fort Apache Band [CD]. France: Sunnyside.
30. Baleriola, E. [Petitindie]. (2013, març 13). Manolo Bolao Quartet/Bolao Collection [Manolo Bolao Quartet LP]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=tEx92Ce3e0Y>
31. (2013). The Very Best: Tete Montoliu [CD]. EEUU: Open/Alhambra Music.
32. Bolao, M. (1985). Manolo Bolao Quartet [LP]. Espanya: Fiore Disc.

7. BIBLIOGRAFIA

1. Coverartworld. (2007). Manolo Bolao Quartet 1984. Recuperat de <http://coverartworld.blogspot.com.es/2007/09/manolo-bolao-quartet-1984.html>
2. Francesc Vicenç. (2008). "Tete Montoliu i Mallorca". Francesc Vicenç Musicòleg. Recuperat de <http://www.francescvicens.com/Publicacions/Historiografia-musical-de-Mallorca/Paginas/TeteMontoliuiMallorcaEnmotiudelX%C3%A8aniversari delasevamort.aspx>
3. Jazzinmallorca. (2008). Salvador Font (I recordant a "Mantequilla"). JazzinMallorca. Recuperat de <http://www.jazzinmallorca.com/2008/07/salvador-font-i-recordant-a-mantequilla/>
4. Jazzinmallorca. (2008). Salvador Font (I recordant a "Mantequilla"). JazzinMallorca. Recuperat de <http://www.jazzinmallorca.com/2008/11/salvador-font-ii-de-musica-urbana-fins-avui/>
5. Miquel Jurado. (1981). Tomajazz. Recuperat de http://www.tomajazz.com/perfiles/montoliu_tete_parte_1.htm
6. Miquel Jurado. (1981). Tomajazz. Recuperat de http://www.tomajazz.com/perfiles/montoliu_tete_parte_2.htm
7. Carr, I., (2005). *Miles Davis, La biografia definitiva*. Barcelona, Espanya: editorial Global Rhythm Press. S.L. Traducció per Hojman, E.
8. Giner, J., Sardà, J. i Vázquez, E. (2006) *Guía universal del Jazz moderno*. Barcelona, Espanya: editorial Robinbook, S.L.
9. Jurado, M. (1998). *Tete, quasi autobiografia*. Barcelona, Espanya: editorial. Proa Pòrtic S.A. en coedició amb editorial Proa S.A.
10. Merino, F. (1991). *10 anys de Festival Internacional de Jazz a Palma*. Palma de Mallorca, Espanya: editorial Ajuntament de Palma.

11. Merino, F. (1983). *Els 3 primers festivals de Palma "Memorial Julio Cortázar"*, *Papers de Ciutat/num.2*. Palma de Mallorca, Espanya: editorial Ajuntament de Palma.
12. Papo, A. (1985). *El Jazz a Catalunya*. Barcelona, Espanya: editorial 62 S.A. Traducció per Alemany, J.
13. Pujol, J. (2005). *Jazz en Barcelona 1920-1965*. Barcelona, Espanya: editorial Almendra Music S.L.
14. Rodríguez, J. (Productor). (2010). *Cançons d'una illa. Història de la música moderna en català a Mallorca* [documental de televisió]. Mallorca: Televisió de Mallorca [M].
15. Zaragozá, J. I Vallés, N. (2009). Barcelona: Universidad de Talca. Recuperat de http://musica.utalca.cl/DOCS/neuma_vol_1/vol%20N%C2%B03/Neuma_No3_split14_didactica%20en%20la%20musica.pdf
16. López, N. (2012). Espanya: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Recuperat de <http://recursostic.educacion.es/artes/rem/web/index.php/es/musica-educacion-y-tic/item/392-competencias-musicales-b%C3%A1sicas>
17. Wikipedia. (2015). Recuperat de https://ca.wikipedia.org/wiki/Teoria_de_les_intel%C2%B7lig%C3%A8ncies_m%C3%BAltiples
18. Llanes, R. (2009) www.musicaquadrivium.blogspot.com
19. Melé, D. (2009) <http://rllanesrecursospropis.weebly.com/>
20. Zaragozá, J.L. (2009). *Didáctica de la música en la educación secundaria. Competencias docentes y aprendizaje*. Barcelona, Espanya: editorial Graó, d'Irif SL.

ANNEX 1: *Cançons d'una illa: Història de la música moderna en català a Mallorca, capítol 1.*

Link per a la visualització:

https://drive.google.com/open?id=0B-RqO5uZkT_5VVJxVDJjbWdHYXc

ANNEX 2: Documental Manolo Bolao ³¹.

Link per a la visualització:

https://drive.google.com/open?id=0B-RqO5uZkT_5VVJxVDJjbWdHYXc

---

³¹ Baleriola, E. [Petitindie]. (2013, març 13). Manolo Bolao Quartet/Bolao Collection [Manolo Bolao Quartet LP]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=tEx92Ce3e0Y>